

Tadqiqot.UZ

**ЎЗБЕКИСТОН
ОЛИМЛАРИ ВА
ЁШЛАРИНИНГ
ИННОВАЦИОН
ИЛМИЙ-АМАЛИЙ
ТАДҚИҚОТЛАРИ
МАВЗУСИДАГИ КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ**

2021

- » Ҳуқуқий тадқиқотлар
- » Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар
- » Тарих саҳифаларидағи изланишлар
- » Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни
- » Иқтисодиётда инновацияларнинг тутган ўрни
- » Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар
- » Педагогика ва психология соҳаларидағи инновациялар
- » Маданият ва санъат соҳаларини ривожланиши
- » Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши
- » Техника ва технология соҳасидаги инновациялар
- » Физика-математика фанлари ютуқлари
- » Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар
- » Кимё фанлари ютуқлари
- » Биология ва экология соҳасидаги инновациялар
- » Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари
- » Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

31 ОКТЫАВР
№33

CONFERENCES.UZ

**"ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР"
МАВЗУСИДАГИ РЕСПУБЛИКА 33-КҮП ТАРМОҚЛИ
ИЛМИЙ МАСОФАВИЙ ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ
23-ҚИСМ**

**МАТЕРИАЛЫ РЕСПУБЛИКАНСКОЙ
33-МЕЖДИСЦИПЛИНАРНОЙ ДИСТАНЦИОННОЙ
ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИИ НА ТЕМУ "НАУЧНО-
ПРАКТИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ"
ЧАСТЬ-23**

**MATERIALS OF THE REPUBLICAN
33-MULTIDISCIPLINARY ONLINE DISTANCE
CONFERENCE ON "SCIENTIFIC AND PRACTICAL
RESEARCH IN UZBEKISTAN"
PART-23**

ТОШКЕНТ-2021

УУК 001 (062)
КБК 72я43

"Ўзбекистонда илмий-амалий тадқиқотлар" [Тошкент; 2021]

"Ўзбекистонда илмий-амалий тадқиқотлар" мавзусидаги республика 33-кўп тармоқли илмий масофавий онлайн конференция материаллари тўплами, 31 октябрь 2021 йил. - Тошкент: «Tadqiqot», 2021. - 9 б.

Ушбу Республика-илмий онлайн конференция 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналишлари бўйича Ҳаракатлар стратегиясида кўзда тутилган вазифа - илмий изланиш ютуқларини амалиётга жорий этиш йўли билан фан соҳаларини ривожлантиришга бағишиланган.

Ушбу Республика илмий конференцияси таълим соҳасида меҳнат қилиб келаётган профессор - ўқитувчи ва талаба-ўқувчилар томонидан тайёрланган илмий тезислар киритилган бўлиб, унда таълим тизимида илфор замонавий ютуқлар, натижалар, муаммолар, ечимини кутаётган вазифалар ва илм-фан тараққиётининг истиқболдаги режалари таҳлил қилинган конференцияси.

Масъул мухаррир: Файзиев Шохруд Фармонович, ю.ф.д., доцент.

1.Хуқуқий тадқиқотлар йўналиши

Профессор в.б.,ю.ф.н. Юсувалиева Раҳима (Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети)

2.Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар

Доцент Норматова Дилдора Эсоналиевна(Фаргона давлат университети)

3.Тарих саҳифаларидағи изланишлар

Исмаилов Ҳусанбой Маҳаммадқосим ўғли (Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси хузуридаги Таълим сифатини назорат қилиш давлат инспекцияси)

4.Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни

Доцент Уринбоев Хошимжон Бунатович (Наманган мухандислик-қурилиш институти)

5.Давлат бошқаруви

Доцент Шакирова Шохида Юсуповна (Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети)

6.Журналистика

Тошбоева Барнохон Одилжоновна(Андижон давлат университети)

7.Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар

Самигова Умида Хамидуллаевна (Тошкент вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш худудий маркази)

8.Адабиёт

PhD Абдумажидова Дилдора Раҳматуллаевна (Тошкент Молия институти)

9.Иқтисодиётда инновацияларнинг тутган ўрни

Phd Воҳидова Меҳри Ҳасанова (Тошкент давлат шарқшунослик институти)

10.Педагогика ва психология соҳаларидағи инновациялар

Турсунназарова Эльвира Тахировна (Навоий вилоят ҳалқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)

11.Жисмоний тарбия ва спорт

Усмонова Дилфузахон Иброҳимовна (Жисмоний тарбия ва спорт университети)

12.Маданият ва санъат соҳаларини ривожлантириш

Тоштемиров Отабек Абидович (Фарғона политехника институти)

13.Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши

Бобоҳонов Олтибой Раҳмонович (Сурхандарё вилояти техника филиали)

14.Тасвирий санъат ва дизайн

Доцент Чариеv Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

15.Мусиқа ва ҳаёт

Доцент Чариеv Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

16.Техника ва технология соҳасидаги инновациялар

Доцент Нормирзаев Абдуқаюм Раҳимбердиевич (Наманганд мухандислик-курилиш институти)

17.Физика-математика фанлари ютуқлари

Доцент Соҳадалиев Абдурашид Мамадалиевич (Наманганд мухандислик-технология институти)

18.Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар

Т.Ф.д., доцент Маматова Нодира Мухтаровна (Тошкент давлат стоматология институти)

19.Фармацевтика

Жалилов Фазлиддин Содиқович, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлаштириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

20.Ветеринария

Жалилов Фазлиддин Содиқович, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлаштириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

21.Кимё фанлари ютуқлари

Рахмонова Доно Қаҳхоровна (Навоий вилояти табиий фанлар методисти)

22.Биология ва экология соҳасидаги инновациялар

Йўлдошев Лазиз Толивович (Бухоро давлат университети)

23.Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари

Доцент Сувонов Боймурод Ўралович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

24.Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

Phd доцент Қаҳҳоров Ўқтам Абдурахимович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

25.География

Йўлдошев Лазиз Толивович (Бухоро давлат университети)

Тўпламга киритилган тезислардаги маълумотларнинг хаққонийлиги ва иқтибосларнинг тўғрилигига муаллифлар масъулдор.

© Муаллифлар жамоаси

© Tadqiqot.uz

PageMaker\Верстка\Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

АГРОПРОЦЕССИНГ РИВОЖЛАНИШ ЙЎНАЛИШЛАРИ

1. Болтаев Миржалол Аллаярович, Каҳрамон Каримбаевич Уразметов ТАКРОРИЙ ЭКИН СИФАТИДА СОЯ НАВЛАРИНИНГ БУГУНГИ КУНДАГИ АҲАМИЯТИ	7
---	---

АГРОПРОЦЕССИНГ РИВОЖЛАНИШ ЙЎНАЛИШЛАРИ

ТАКРОРИЙ ЭКИН СИФАТИДА СОЯ НАВЛАРИНИНГ БУГУНГИ КУНДАГИ АҲАМИЯТИ.

Болтаев Миржалол Аллаярович
стажёр ўқитувчи
Кахрамон Каримбаевич Уразметов
Тошкент давлат аграр университети доценти.

Аннотация: Ушбу мақолада соя ўсимлигининг ва такрорий экин сифатида экилган соя навларининг аҳамияти ўрганилган.

Калит сўзлар: Соя, дуккак, экологик, оқсил, мой, витамин, уруғ.

Соя дукка дошлар (Fabaceae) оиласининг Glycena hispiga турига мансуб бўлиб, бир йиллик ўтсимон ўсимлик. Поясини тик ўсувлан, бақувват ва сершох, поясининг узунлиги 80-150 см гача, хашаки навлариники 2 метргача етади.

Президентимиз Ш.Мирзиёев Республиkanи иқтисодий жиҳатдан кўтариш учун биргина соя ўсимлигини етиштириш бўйича 2017 йил 24 июлдаги ПҚ-3144-сонли Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 14 мартағи ПҚ-2832-сонли “2017-2021 йилларда Республикада соя экишни кўпайтириш ва соя, дукакли экинларни ўстиришни ташкил этиш чора тадбирлари тўғрисида”ги қарорига ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш тўғрисидаги қарорларини қабул қилдилар.

Президентимиз экологик ҳолатни яхшилаш, ер, сув ресурсларидан оқилона фойдаланиш, тупроқ унумдорлигини ошириш, шароитга мос қишлоқ хўжалиги экинларини иқлимлаштириш ва соячиликни ривожлантириш катта иқтисодий самара беришини ва фермерлар бугунги замон талабидан келиб чиқиб иш юритишлари лозимлигини алоҳида таъкидладилар.

Соя турли мақсадларда ишлатиладиган ўсимлик. Уруғи таркибида 36-48% тўлиқ қийматли оқсил бор. 20-26% ёғ ва 20% дан ортиқроқ углеводлар бор.

Бизда экилаётган экинлар ичida оқсил миқдори бўйича соя биринчи ўринда, мой миқдори бўйича иккинчи ўринда, ер ёнғоқдан кейин туради. Соя эккан хўжаликлар teng қийматдаги икки хил маҳсулот оладилар: ёғ ва оқсил соя кули таркибида калций, фосфор ва калий кўп бўлади. Таркибида ёғд эрийдиган C1, В ва Е витаминлари бор. Уруғ таркибига фитин ва сапонин киради.

Соя қанд касали билан касалланган беморлар учун диетик озуқадир. Соя уруғи таркибидаги асосий оқсил - глицерин бўлиб, у парчаланганда гўшт аминокислотасига яқин бўлган аминокислоталар хосил бўлади. 1 кг соя уруғида 320-450 г протеин, 21,9 г лизин, 4,8 г метионин, 5,3 г цистин ва 4,92 г триптофан бор. Озуқа моддаларининг мутаносиб мавжудлиги соянинг озиқ-овқат, ем ва техник экин сифатида фойдаланишига имкон беради. Ўзбекистонда тупроқ унумдорлигини оширишда, тупроқни муҳофаза қилишда ердан тўғри ва унумли фойдаланиш соя ўсимлигининг аҳамияти жуда каттадир.

Алмашлаб экишда соянинг ўрни жуда катта, агрономик жиҳатдан тупроқнинг унумдорлигини ошириши, тупроқнинг ҳар хил хоссаларини яхшилаши, экологик муҳитни сақлаши ва иқтисодий томондан экинларни ҳосилини ошириши, экин етиштиришни самарадорлигини ошириши билан исботланади.

Экиш технологияси ўзига кўп элементларни қамраб олади. Бу – ерни танлаш, тозалаш, ишлов бериш, уруғни тозалаш, уруғга ишлов бериш, ўз муддатида экиш, мақбул экиш меъёри, чуқурлиги, экиш усули ва яна бошқа бир қанча технологик тадбирлардир. Экиш – бу тўла майса олиб, режадаги ҳосилга эришишга қаратилган муҳим технологик тадбир.

Хоразм вилоятининг тупроқ иқлим шароити сугориладиган ерлардан унумли

фойдаланилган холда йилига бир неча турдаги экин экиш ва ҳосил олиш имкониятини беради. Соя уруғи буғдой етишириб олингандан кейин 25-июн ва 8-июл кунлари оралиғида әкілади. Ёзги, кузги илиқ давр вилюяттинг географик жойлашишига қараб октябрнинг ўрталаригача давом этади. Май ойининг ўрталаридан сентябр ойининг охирларигача давом этадиган юқори харорат иссиқсевар экинлар (соя, мөш ва бошқалар) нинг ўсиши, ривожланиши ва дон ҳосил қилиши учун нихоятда қулайдир. Маълумки, Республикаиз шароитида экинларга зарап етказадиган дастлабки қора совуқ октябрнинг иккінчи ярми, жанубий районларда кўпинча декабрнинг биринчи ўн кунлигидан бошланади.

М.Саттаров маълумотларига кўра сугориладиган майдонларда әкілган бошоқли дон әкинларидан сўнг такрорий экинга ажратилган далаларда ғалла албатда табақалаштирилган усулда ўриб олиниши шарт. Бунинг учун такрорий әкишга режалаштирилган майдонлардаги ғалла сут пишиш даврида, яъни ғалла ўримига тушишдан 8-10 кун аввал гектарига 500-600м³ сув микдорида сугорилади. Бу даврда сугориш доннинг тўлиқ ва яхши етилишига ёрдам бериши билан бирга, ғалла йиғиштирилиб олингандан кейин тупроқнинг донадор бўлиб хайдалишига ва ўриндош экин униб чиқиши учун фойдали нам заҳирасини тўплашга ёрдам беради.

Такрорий экин сифатида әкілган соя сув ва шамол эрозиясининг заарли таъсирини камайтиради, тупроқни органик моддалар билан бойитади ва унинг иккиламчи шўрланиши камаяди. У буғдой ҳосилидан бўшаган далаларга әкілганда экинзор микроқклими, дала фитосанитар ҳолати, тупроқдаги микробиологик жараёнлар яхшиланади. Соядан кейин жойлаштирилган экинларнинг ҳосилдорлиги 20–30 фоизга ортади. Республикаизда такрорий экин сифатида әкіладиган навлардан ўсув даври 91–110 кун бўлган навлар әкілгани маъқул. Юқоридаги маълумотларга асосланган холда биз Хоразм вилояти худудида такрорий ва асосий экин сифатида маҳаллий соя навларидан Нафис, Орзу, Ўзбек 6 ни экиб, уларнинг бир катор морфологик ва қимматли-хўжалик белгиларини ўрганишни бошлаганмиз. Кейинги натижаларимизни мақолаларда нашир қилиб борамиз.

Фойдаланиган адабиётлар.

1. М.Саттаров ва бошқалар, Сурхондарё вилояти иқлим – шароитига мос соя етишириш агротехникаси бўйича тавсиянома. Т-2017. Б-28.
2. М. А. Холиқова ва бошқалар, Соя ўсимлигининг аҳамияти ва такрорий экин сифатида әкілгандаги афзалликлари // Academic research in educational sciences// P. 1007-1014. 2021-у.

**"ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР"
МАВЗУСИДАГИ РЕСПУБЛИКА ЗЗ-КЎП ТАРМОҚЛИ
ИЛМИЙ МАСОФАВИЙ ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ**

(23-қисм)

Масъул мухаррир: Файзиев Шохруд Фармонович
Мусаҳҳих: Файзиев Фаррух Фармонович
Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Эълон қилиш муддати: 31.10.2021

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000